

EKONOMICKÁ UNIVERZITA V BRATISLAVE

Národohospodárska fakulta

Evidenčné číslo: 15300/B/2012/ČI3045481284

Sociálne zodpovedné investovanie

Bakalárska práca

Bratislava 2012

Michal Lajčák

EKONOMICKÁ UNIVERZITA V BRATISLAVE

Národohospodárska fakulta

Evidenčné číslo:

Sociálne zodpovedné investovanie

Bakalárska práca

Študijný program: Financie, bankovníctvo a investovanie

Študijný odbor: Financie, bankovníctvo a investovanie

Školiace pracovisko: Katedra financií NHF EU v Bratislave

Vedúci záverečnej práce: Ing. Katarína Hrivková

Bratislava 2012

Michal Lajčák

Čestné vyhlásenie

Čestne vyhlasujem, že záverečnú prácu som vypracoval samostatne a že som uviedol všetku použitú literatúru.

Dátum: 15.8.2012

.....

Podpis študenta

Pod'akovanie

Touto cestou by som sa chcela pod'akovať svojej bakalárskej vedúcej Ing. Kataríne Hrivkovej za jej pomoc, ochotu, cenné rady a pripomienky, ktoré mi počas písania práce poskytla.

Dátum: 15.8.2012

.....

Podpis študenta

Ekonomická univerzita v Bratislave
Národohospodárska fakulta

ZADANIE ZÁVEREČNEJ PRÁCE

Meno a priezvisko študenta: Michal Lajčák
Študijný program: Financie, bankovníctvo a investovanie (Jednoodborové štúdium, bakalársky I. st., externá forma)
Študijný odbor: 3.3.6 Financie, bankovníctvo a investovanie
Typ záverečnej práce: Bakalárska záverečná práca
Jazyk záverečnej práce: slovenský

Názov: Sociálne zodpovedné investovanie

Anotácia: Cieľom bakalárskej práce je charakterizovať zodpovedné investovanie a využiť zahraničné skúsenosti pri riešení rómskej problematiky v podmienkach Slovenskej republiky.

Vedúci: Ing. Katarína Hrivková
Oponent: Ing. Erika Bartalosová
Katedra: KF NHF - Kat. financií NHF
Vedúci katedry: doc. Ing. Pavol Ochotnický, CSc.
Dátum zadania: 03.01.2011

Dátum schválenia: 08.03.2011

doc. Ing. Pavol Ochotnický, CSc.
vedúci katedry

Abstrakt

Lajčák Michal. *Sociálne zodpovedné investovanie*. Ekonomická univerzita v Bratislave. Národohospodárska fakulta. Katedra financií. Vedúci bakalárskej práce: Ing. Katarína Hrivková. NHF EU 2012.

Cieľom bakalárskej práce bolo charakterizovať sociálne zodpovedné investovanie a využiť zahraničné skúsenosti z tohto typu investovania pri riešení rómskej problematiky na Slovensku. Práca je rozdelená do štyroch kapitol. Prvá kapitola je zameraná na charakteristiku riešenej problematiky v SR a v zahraničí so zameraním na vymedzenie sociálne zodpovedného investovania, históriu tohto druhu investovania, vrátane dôvodov pre takéto investovanie a väzieb na súčasnú hospodársku krízu.

V druhej kapitole je vymedzený cieľ práce, v ďalšej metodika práce a metódy skúmania. Záverečná kapitola sa zaoberá problémom sociálne zodpovedného investovania a riešenia rómskej problematiky v SR. Výsledkom spracovania bakalárskej práce sú závery z hľadiska sociálne zodpovedného investovania vo väzbe na riešenie rómskej problematiky na Slovensku.

Abstract

Lajčák Michal. *Social responsible investing*. University of Economics in Bratislava. Faculty of National Economy. Department of Finance. Supervisor: Katarína Hrivková, MSc.. NHF EU 2012.

The objective of this thesis was to characterize the social responsible investing and utilize the international experience of this form of investment in solving the Roma issues in Slovakia. The work is divided into four chapters. The first chapter is focused on the characteristics of solving the issue in the Slovak Republic and abroad with focus on the definition of social responsible investing, its' history, including the reasons and link to current economic crisis.

The second chapter sets out the goal of the thesis and next chapter describes the used methodology and methods of research. The final chapter deals with the problem of social responsible investing and the Roma issue in the Slovak republic. The output of the thesis are conclusions for social responsible investing in relation to the Roma issue in Slovakia.

O B S A H	str.
Úvod	8
1. Súčasný stav riešenej problematiky doma a v zahraničí	10
1.1. Charakteristika sociálne zodpovedného investovania (SZI)	10
1.1.2 Fórum pre sociálne investície ako príklad národnej SZI iniciatívy	11
1.1.3 Medzinárodní aktéri SZI – príklad OSN	12
1.1.4 Veľké investície a ich dopad na ľudské práva	13
1.1.5 Dôvody pre sociálne zodpovedné investovanie.....	14
1.1.6 Sociálne kritéria SZI a riziká nedodržiavania sociálnych aspektov SZI	17
1.1.7 Dilemy pri dodržiavaní ľudsko-právnych štandardov	19
1.1.8 Sociálne zodpovedné investovanie a svetová hospodárska kríza.....	20
2. Cieľ práce.....	22
3. Metodika práce a metódy skúmania.....	23
4. Výsledky práce	24
4.1 .Sociálne vylúčenie Rómov na trhu práce	24
4.2 Možnosti SZI pri začleňovaní Rómov	28
4.2.1 Obmedzenia slovenského kontextu na podporu SZI pri začleňovaní Rómov	28
4.2.2 Celkové vnímanie CSR na Slovensku	31
4.2.3 SZI rómska problematika v SR.....	32
Záver.....	36
Zoznam použitej literatúry.....	31

Úvod

Snahy medzinárodných inštitúcií ako je najmä Organizácia spojených národov (ďalej len OSN), Organizácia pre hospodársku spoluprácu a rozvoj (ďalej len OECD) alebo Európska Únia (ďalej len EÚ) dlhodobo smerujú k podpore hospodárskeho rozvoja, ktorý bude motivovaný nielen finančným ziskom, ale ktorý rešpektuje životné prostredie, tradičný životný štýl pôvodného obyvateľstva či začleňovanie najzraniteľnejších skupín akými sú ženy, osoby so zdravotným postihnutím či etnické menšiny. Napríklad OSN sa prostredníctvom iniciatívy s názvom Princípy zodpovedného investovania usiluje presadiť, aby investori zohľadnili vo svojich investičných analýzach a rozhodovacích procesoch environmentálne a sociálne aspekty.¹ Európsky hospodársky a sociálny výbor vo svojom stanovisku o Sociálne zodpovedných finančných produktoch roku 2009 podporil investovanie „do takých organizácií, ktoré sa lepšie správajú a podporujú udržateľný rozvoj.“²

Vo verejnej mienke prinajmenšom na Slovensku existuje zrejme zhoda o tom, že pri investičných projektoch je dôležité zohľadniť vplyv na životné prostredie. Svedčí o tom napríklad občianska angažovanosť proti výstavbe skládky odpadu v Pezinku.³ Dôležitou súčasťou sociálne zodpovedného investovania (ďalej len SZI) je však aj tzv. sociálny dopad – vrátane dopadu na zraniteľné skupiny, akými sú ženy, ľudí so zdravotným postihnutím či príslušníci znevýhodnených etnických menšín. Myslím si, že v slovenskom kontexte je úvaha o SZI v prípade všetkých troch skupín vysoko aktuálna. V bakalárskej práci sa však zameriam a na poslednú skupinu a to konkrétne rómsku menšinu a SZI.

K výberu tejto témy ma viedlo viacero dôvodov. V literatúre o SZI, ktorú som preštudoval je jednou z kľúčových úvah dosiahnutie pozitívnej sociálnej zmeny napríklad aj vo forme sociálne začlenenia tradične znevýhodnených skupín ako napríklad etnických menšín a pôvodného obyvateľstva. Domnievam sa, že téma sociálneho začleňovania Rómov je jednou z najväčších výziev našej spoločnosti. Podľa odhadov straty zo sociálneho vylúčenia Rómov na Slovensku dosahujú ročne sedem až jedenásť percent

¹Pozri OSN princípy pre zodpovedné investovanie, dostupné na <http://www.unpri.org/principles/>

² Stanovisko Európskeho hospodárskeho a sociálneho výboru na tému „Sociálne zodpovedné finančné produkty“

Európsky hospodársky a sociálny výbor sa 1. októbra 2009 rozhodol vypracovať podľa článku 29 ods. 2 vnútorného poriadku stanovisko z vlastnej iniciatívy na tému „Sociálne zodpovedné finančné produkty“, ktoré bolo prijaté na plenárnom zasadnutí konajúcom sa v dňoch 26. – 27. mája 2010.

³Údajnú výstavbu skládky v Pezinku rozoberal parlament online: <http://www.sme.sk/c/3874061/udajnu-vystavbu-skladky-v-pezinku-rozoberal-parlament.html>

hrubého domáceho produktu. ⁴Medzi slovenskými ekonómami nie je táto téma pritom dôkladnejšie preskúmaná. Podľa nášho názoru sa v procese začleňovania Rómov nemôžeme spoliehať iba na štát, ale primerane by mal k nemu prispieť aj podnikateľský sektor, ktorý má možnosť podporiť takúto sociálnu zmenu. Na rozdiel o témy ochrany životného prostredia, napríklad podpora zamestnanosti Rómov napríklad preferenčným zaobchádzaním prostredníctvom SZI by sa na Slovensku zrejme stretla s nevôľou zo strany nerómov, najmä v regiónoch s vysokou nezamestnanosťou. Presadzovanie SZI s cieľom začleňovania Rómov je o to viac náročnejšia a zasluhuje preskúmanie.

⁴ Marcínčin, A., Marcínčinová, L.: *Straty z vylúčenia Rómov: Kľúčom k integrácii je rešpektovanie inakosti* (Bratislava: Nadácia Otvorenej spoločnosti, 2010), dostupné online http://www.osf.sk/kniznica_a_open_gallery/publikacie/2010/straty_z_vylucenia_romov_ekonomicka_studia/

1. Súčasný stav riešenej problematiky doma a v zahraničí

1.1. Charakteristika sociálne zodpovedného investovania (SZI)

1.1.1 História vzniku SZI

SZI spája finančný svet so spoločnosťou, píše Julia Puašunder z Harvardského centra pre životné prostredie. SZI je podľa nej „investičnou filozofiou, ktorá kombinuje maximalizáciu profitu so sociálnym úsilím (...) integrovaním sociálnych, environmentálnych a finančných aspektov pri investovaní, sociálne uvedomelí investori maximalizujú rovnako ekonomické a sociálne hodnoty (...) finančné ciele môžu byť spájané s podporou sociálnej a politickej zmeny v odlišných formách.“⁵ Termín SZI tak možno definovať ako investície a investičné stratégie, ktoré majú za cieľ vytvoriť pozitívnu sociálnu zmenu, zahrnúť náboženské a etnické hodnoty a minimalizovať dopad na životné prostredie.⁶

Sociálne zodpovedné podnikanie (ďalej len SZP) je korporátnou „reakciou“ na SZI. SZP sa týka presadzovania tých istých hodnôt ako SZI a možno ich považovať za dve stránky tej istej mince. Sociálne zodpovední investori prioritizujú sociálnu zodpovednosť, pričom manažment firmy prostredníctvom sociálne zodpovedného podnikania podporuje tie isté hodnoty ako majitelia a akcionári.⁷

SZI nie je novým fenoménom. Jeho počiatky siahajú až k jednému z najstarších náboženstiev Quakers (členovia náboženskej spoločnosti priateľov). Quakers dodržiavali zásady, ktoré možno považovať za predchodcov modernej koncepcie SZI už od 17. storočia. Do svojich investičných stratégií zahrnuli svoje náboženské princípy a zakazovali napríklad investovanie do spoločností, ktoré profitovali z otroctva. V prvej polovici 20. storočia to boli Metodisti vo Veľkej Británii, ktorí filtrovali (angl. screening sa používa dodnes) investovanie do spoločností, ktoré spájali svoje podnikateľské aktivity s tým čo považovali za hriech: hazard, tabak a alkohol. K predchodcom moderného SZI

⁵Julia M. Puašunder, *On the Emergence, Current State and Future Perspective of Socially Responsible Investment* (2011), s.4 (dostupné online: http://www.wcfia.harvard.edu/sites/default/files/Puašunder_Emergence_Current_State_Future_SRI_2011_7.pdf)

⁶Hung-Gaz Fung, Sheryl A. Law a Jot Yau, *Socially Responsible Investment in a Global Environment* (Cheltenham, UK a Northampton, MA: Edward Elgar, 2010) s.1

⁷Masters, M.F. 1997. *Unions at the Crossroads: Strategic membership, Financial and Political Perspectives*. Westport, Connecticut, 1997. 88 s. ISBN 1-56720-129-6

možno zaradiť aj snahy odborov, ktoré v 40-tych rokoch minulého storočia vylučovali firmy s neférovými praktikami v zamestnávaní a bez riadnych odborárskych združení.⁸ Napríklad fond zjednotených horníkov investoval do liečebných prostriedkov, Medzinárodný odbor pre dámsky odetých pracovníkov (ILGWU) a Medzinárodné bratstvo elektrikárov (IBEW) financovali postavenie sídliska pre členov odborov. Odborové organizácie taktiež hľadali spoločníkov pre získanie financií pre sociálny aktivizmus. Spoločenská a politická klíma 60 -tých rokov minulého storočia mala tiež pozitívny vplyv na modely SZI. Objavili sa úvahy o využívaní penzijných fondoch. V 70-tych rokoch burzy začali vylučovať firmy, ktoré mali prepojenie na vojnu vo Vietname. V 80-tych rokoch boli vylučované firmy s prepojením na režim Apartheidu v Južnej Afrike.⁹

1.1.2 Fórum pre sociálne investície ako príklad národnej SZI iniciatívy

Ako príklad SZI iniciatívy možno uviesť priekopníkov v tejto oblasti, Co-op America, pod ktorú patrí americká mimovládna organizácia Fórum pre sociálne investície, tá rozlišuje tri hlavné stratégie sociálneho investovania:

1. Filtrovanie alebo sociálny screening, ktorý spočíva v hodnotení inštitucionálnych investorov podľa toho, do akých firiem investujú. Sleduje kritéria akými sú prepojenie na zbrojárstvo, alkohol, tabak, hazardné hry, dopad investície na životné prostredie, dodržovanie ľudských práv, spávanie sa k zamestnancom, odborom, rovnosť medzi mužmi a ženami a investície firiem do okolitej komunity. Na základe týchto kritérií zoraďuje projekty podľa toho ako spĺňajú podmienky SZI.

2. akcionársky aktivizmus využíva ekonomickú silu investora, minoritných akcionárov, vlastníkov resp. podielnikov pri zmene firemných praktík smerom k sociálne zodpovednejšiemu správaniu prostredníctvom dialógu s vedením firmy, akcionárskych rezolúcií a akcii na výročných zasadnutiach či protestných predajoch akcií (divestment).

3. komunitné investície, ktoré spočíva v investovaní do spoločenstiev, ktoré majú ťažší prístup ku kapitálu, úverom či školeniam. Poskytuje kapitál jednotlivcom s malými príjmami, malým podnikateľom či životne dôležitým komunitným službám ako je

⁹The Ethical Partnership, The history of socially responsible and ethical investment online: <http://www.the-ethical-partnership.co.uk/historyofethicalinvestment.html>

¹⁰ Co-op America Quarterly č.61, s. 26, online: <http://www.greenamerica.org/PDF/CAQ61.pdf>

starostlivosť o deti, seniorov či bezdomovcom. Formou SZI sú aj špecifické komunitné banky, úverové družstvá či fondy rizikového sociálneho kapitálu poskytujú celú škálu služieb, majú rôzne formy, organizačné štruktúry a podnikateľské stratégie.¹⁰

1.1.3 Medzinárodní aktéri SZI – príklad OSN

Aj keď investovanie a podnikanie podlieha právnym obmedzeniam týkajúcim sa napríklad ochrany životného prostredia či zákazu diskriminácie, samotné rozhodovanie o investičnom zámere s ohľadom na environmentálny či ľudskoprávny dopad možno regulovať respektíve podporovať skôr na základe etiky, nie práva. V tejto oblasti sa mimoriadne aktívnymi preto stávajú globálni aktéri a to najmä OSN. Výskyt medzinárodných iniciatív na nadnárodnej úrovni signalizuje stupňujúci sa význam SZI. OSN vyvinulo iniciatívu Princípov pre sociálne zodpovedné investovanie v roku 2005.¹⁰ Princípy navrhla skupina najväčších investorov z 12 krajín, ktorá ich prijala za svoje. Skupina bola podporovaná viac ako 70 člennou skupinou zastupujúcou rôzne záujmy vrátane investičnej komunity, medzinárodných medzivládnych a mimovládnych organizácií, občianskej spoločnosti a akademikov. Princípy vznikali počas stretnutí a rokovaní týchto skupín od apríla 2005 do januára 2006. Šesť princípov, ktoré sú základom tejto iniciatívy vychádzajú z presvedčenia, že environmentálne a sociálne témy ovplyvňujú podnikové riadenie a fungovanie investičných portfólií. Investori preto musia zohľadňovať tieto témy, ak si majú plniť svoje fiduciárne úlohy (angl. fiduciary duties) voči akcionárom portfólia. Princípy, sú však dobrovoľným rámcom, ku ktorým sa investičné spoločnosti môžu pripojiť.

Princípy sú nasledovné:

1. Zohľadníme témy environmentálneho a sociálneho rozhodovania (ESG) do investičnej analýzy a rozhodovacích procesov. Aktivitami na presadzovanie tohto cieľa patria napríklad úvaha o ESG v pravidlách na investovanie, podpora rozvoja meracích a analytických nástrojov SGE, podpora akademického výskumu či školení pre investičných trénerov.

¹⁰ Informácie sú dostupné na web stránke iniciatívy <http://www.unpri.org/>

2. Budeme aktívnymi vlastníkami a zahrnieme ESG témy do našich vlastníckych zásad a praktík. Príkladmi na presadzovanie cieľa patrí napríklad vývoj politik a odkrývanie aktívneho vlastníctva v súlade s princípmi, spolupráca so spoločnosťami na ESG témach, rozhodovanie akcionárov v súlade s úvahou o ESG témach.
3. Budeme žiadať informovanie o ESG témach od subjektov do ktorých investujeme. To znamená napríklad vyžadovanie správ o ESG témach, ich zahrňanie do výročných finančných správ, informovanie o prijímaní pravidiel, štandardov sociálne zodpovedného podnikania ako napríklad UN GlobalCompact.
4. Budeme podporovať prijímanie a zavádzanie princípov v investičnom priemysle/ sektore. Na presadzovanie tohto cieľa sa signatári zaviazali napríklad ku komunikácií ESG očakávaní k poskytovateľom investičných služieb či podpore regulátorneho rámca, ktorý umožní implementáciu princípov.
5. Budeme spolupracovať pri zvyšovaní efektívnosti tejto iniciatívy pri implementácií princípov. To znamená, že budeme podporovať vytváranie sietí, výmenu informácií, či platformy na to, aby sme zdieľali nástroje či zdroje.

Signatári sa zaviazali k vyvíjaniu kolektívneho úsilia k presadzovaniu hodnôt obsiahnutých v týchto princípoch. Súčasne sa zaviazali k tomu, že budú pravidelne pripravovať správy o naplňaní týchto princípov.

1.1.4 Veľké investície a ich dopad na ľudské práva

Potreba zaviazania sa k dodržiavaniu takýchto etických princípov vyplýva z presvedčenia, že zahraniční investori majú potenciál podporiť rešpekt ľudských práv najmä v kontexte

rozvojových krajín. Samotné investičné zmluvy ich často krát nezaväzujú k dodržiavaniu ľudských práv aj napriek tomu, že veľké investičné projekty majú väčšinou významný vplyv na komunity a najmä pôvodné obyvateľstvo. Investície môžu mať vplyv najmä na ochranu pracovných práv, minimálnej mzdy či ochrany pred nediskrimináciou.¹¹ Ekonomické záujmy či iné často nie celkom transparentné dôvody môžu spôsobovať, že vlády majú tendenciu prehliadať obeť ľudskoprávných porušení spôsobených súkromných spoločnosťami, najmä významnými investormi. Human Rights Watch vo svojej správe *On the Margins of Profits* z roku 2008 dokumentuje veľmi konkrétne praktiky porušovania ľudských práv od diskriminácie žien na celom svete od diskriminácie žien pri prijímaní do práce na Ukrajine, po fyzické násilie vykonávané na deťoch pracujúcich na egyptských plantážach s bavlnou na celom svete v dôsledku konania nadnárodných korporácií.¹²

Napriek tomu, že väčšina krajín sveta má svoje ústavy a zákony o ochrane životného prostredia či ľudských práv, nie vždy sú tieto normy dostatočne vymožiteľné z dôvodu nefungujúceho právneho systému. Môžu existovať aj iné ekonomické dôvody (napríklad korupcia) prečo vlády prehliadajú porušovania ľudských práv či neprimeraný zásah do životného prostredia. Preto je mimoriadne dôležité podporovať, aby sa samotní investori zaviazali k dodržiavaniu princípov napríklad naformulovaných na pôde OSN. Aké sú motívy investorov a investičných spoločností, k tomu, aby sa zaviazali k takýmto etickým princípom ktorého dôsledkom môže byť aj nižší profit?

1.1.5 Dôvody pre sociálne zodpovedné investovanie

Autori Fung, Law a Yau uvádzajú niekoľko dôvodov kvôli ktorým investori participujú na sociálne zodpovednom investovaní. Na jednej strane sú tu tí, ktorých motivujú ich vlastné náboženské či etické hodnoty. Niektorí sú motivovaní „dobrým pocitom“ a kvôli nemu sú ochotní obetovať časť z výnosov svojho investičného portfólia. Podľa dostupných štúdií, investičné správanie nie je totiž motivované len ekonomickou racionalitou, ale aj morálkou či náboženským presvedčením. Upozorňujú, že sociálne zodpovedné investovanie však nemožno zamieňať manažovanie investičných portfólií tak, aby odrážali

¹¹Jernej Letnar Černič, „Corporate Responsibility for Human Rights: A Critical Analysis of the OECD Guidelines for Multinational Enterprises“ (2008) *Hanse Law Review*, Vol 4 No.1, s. 72-73

¹²*On the Margins of Profit*, (Human Rights Watch, 2008) dostupné online: <http://www.hrw.org/node/62409/section/4>

presvedčenia určitých náboženských skupín. Moderná téma sociálne zodpovedného investovania nie je len o dodržiavaní náboženských protokolov, ale zahŕňa aj morálne a etické presvedčenia o tom, ako by mal moderný svet fungovať a ako by mal byť dosahovaný sociálny pokrok.¹³

Hodnotovo orientovaných investorov možno rozdeliť do troch kategórií. V prvej sú tí, pre ktorých je trade-offs za to, že robia niečo dobré dostatočná odmena a sú pripravený akceptovať prípadné obmedzenia, ktoré by prinieslo SZI. V druhej kategórii sú tí, ktorí si nemyslia, že existujú trade-offs medzi ziskom a tým, že investujú s ohľadom na sociálne či environmentálne dopady. Niektorí zástancovia SZI si dokonca myslia, že takýmto investovaním minimalizujú dlhodobé riziko, ktoré vyplýva z toho, že by nemanžovali svoje portfólio sociálne zodpovedným spôsobom. V tretej skupine investorov sú tí, ktorí si myslia, že percento firiem, ktoré by nespĺňalo princípy sociálne zodpovednosti je príliš nízke na to, aby to malo dopad na ich zisky.¹⁴Z pohľadu investorov tak existujú finančné a nefinančné motívy pre SZI.

Investori v prvom rade prihliadajú na maximalizáciu výnosu pri prihliadnutí na riziko pri investovaní a to bez ohľadu na to či sa jedná o SZI alebo o konvenčné investovanie. Lepšie finančné výnosy znamenajú aj vyššie ekonomické výnosy a celkovo lepšiu situáciu pre investorov. Podľa autorov Fung, Law a Yau, ekonomická motivácia pre SZI by mala byť taká istá ako pri konvenčnom investovaní a vychádza z tradičného chápania fiduciárnej povinnosti investorov a konať v najlepšom záujme akcionárov. Samotní akcionári či dokonca agenti, ktorí spravujú fondy participujúci na správe investičných fondov môžu mať ambíciou ovplyvňovať investičné stratégie v súlade so SZI.

Tieto tri skupiny, akcionári, správcovia portfólia podnikoví manažéri investujú do sociálne zodpovedného podnikania z ekonomických aj morálnych dôvodov. Aj keď primárnou motiváciu je vytváranie profit, nie je isté do akej miery musí nevyhnutne tvorba zisk potláčať iné priority. Niekedy totiž investori môžu považovať ako za rovnako hodnotné aj iné priority ako je vytváranie zisku a to najmä sociálne zodpovedné správanie.

Otázka preto či ekonomické a morálne argumenty dávajú zmysel je do istej miery podmienená aj úvahou o tom, či SZI prináša ekonomické výhody. Je zrejmé, že zmyslom investovania je prinášanie dlhodobého zisku pričom podnikatelia musia v prvom rade

¹³Fung, Law a Yau, *supra* poznámka 6, s.90.

¹⁴ *Ibid.*s.3

zarábať a až potom majú možnosť urobiť niečo dobré. To obzvlášť platí o penzijných fondoch, ktorá vyžaduje dlhodobú stabilitu a zisk. Práve spoločnosti, ktoré majú dobré podnikové riadenie z hľadiska princípov sociálneho podnikania sú tie, ktorých vedenie je presvedčené o tom, že budú z takejto stratégie profitovať v dlhodobom časovom horizonte. Niektorí investori tak argumentujú, že trvalá udržateľnosť podniku je podmienená sociálnou zodpovednosťou. Samozrejme záleží aj na aký sociálny dopad očakávajú. To znamená, že napríklad pri očakávaní vysokého sociálne vplyvu môže byť obmedzenie zisku výraznejšie ako pri očakávaných menších dopadoch.

Empirické dôkazy pritom poukazujú na to, že SZI investovanie z hľadiska návratnosti zisku nie je horšie ako tradičné investovanie.¹⁵

Nefinančné motívy pre SZI

Okrem finančných motívov, za predpokladu, že SZI neprinesie zisky, druhým typom motivácie, ktorí sme spomínali vyššie je tzv. dobrý pocit. Niektorí investori menšiu časť svojich portfólií investujú práve do takýchto fondov na to, aby si uspokojili svoje svedomie. Niektorí sú totiž ochotní platiť toto „prémium“ tak isto ako sú ochotní platiť extra za organické produkty alebo tovary z férového obchodu.¹⁶

Domnievam sa, že napriek štúdiám a možným zovšeobecneniam záleží od každého investičného fondu a stratégie, do akej miery sa odrazí SZI na finančnom spektre investície. Popri tom medzinárodné regulácie môžu byť nastavené tak, že podporujú napríklad zelené investovanie ako v prípade Kyotského protokolu. Samotné trvalo udržateľné alternatívne zdroje energie sa stávajú investičnou hodnotou najmä s ohľadom na stupňujúcu sa reguláciu vplyvu na životné prostredie a v neposlednom rade nedostatku tradičných zdrojov energie. Tzv. zelená spoločnosť v investičnom portfóliu môže byť predovšetkým finančným assetom, bez ohľadu na to, či sa majitelia investičného fondu sa „cítia dobre“ alebo nie. V neposlednom rade, investovanie do spoločností, ktoré sa hlásia k tomu, že nezamestnávajú deti a platia viac ako len minimálnu mzdu vo svojich etických kódexom môžu používať túto stratégiu ako marketingovú výhodu. Otázne je to akej miery je

¹⁵Ibid.s. 45-47.

¹⁶Ibid.

podpora začleňovania nepopulárnej skupiny atraktívnou hodnotou z hľadiska finančných návratov.

1.1.6 Sociálne kritéria SZI a riziká nedodržiavania sociálnych aspektov SZI

Sociálne kritéria pri SZI, sú zväčša delené na náboženské, ľudsko-právne a pracovnoprávne. Pre tému tejto bakalárskej práce sú relevantné ľudsko-právne a pracovné kritéria. Zohľadňovanie ľudských práv bolo jedným z prvých podnetov pre sociálne zodpovedné investovanie v Spojených štátoch Amerických. Podporu SZI spôsobil najmä odpor voči, režimu Apartheidu v Južnej Afrike. Ľudsko-právne štandardy zohľadňujú najmä občianske, kultúrne, hospodárske a sociálne práva relevantné pre danú oblasť. Minimálne to znamená zákaz zneužívania detskej pracovnej sily, ochrana pred diskrimináciou pri zamestnávaní či ochrana tradičných životných štýlov pôvodného obyvateľstva. Ľudsko-právnymi štandardmi sa rozumejú najmä práva zaručené vo Všeobecnej deklarácii ľudských práv (UN Universal Declaration of Human Rights) z roku 1948. Základom je zákaz diskriminácie na základe rasy a pohlavia, zákaz všetkých druhov otroctva, právo na spravodlivý proces, sloboda slova a sloboda združovania.¹⁷

V roku 1999 samotné OSN vo svojej prvej iniciatíve v oblasti podnikovej sociálnej zodpovednosti prijala Global Compact, ktorý obsahuje 9 princípov, ktoré regulujú správanie nadnárodných korporácií vo vzťahu k ľudským právam, práci, životnému prostrediu a eliminácie korupcie. Vo vzťahu k ľudským právam (vrátane pracovných práv) vyžadujú, aby signatári Globalcompact podporovali a rešpektovali medzinárodné ľudské práva vo sfére ich vplyvu, uistili sa, že ich korporácie žiadnym spôsobom neparticipujú na porušovaní ľudských práv, rešpektovali slobodu združovania a právo na kolektívne vyjednanie, eliminovali všetky druhy násilnej a povinnej práce, efektívne prispeli k zrušeniu detskej práce a diskrimináciu pri zamestnávaní.¹⁸

Pracovno-právne kritéria idú za rámec ľudsko-právneho rámca, v tom ohľade, že vyžadujú viac ako len ochranu pred zneužívaním ľudských práv ako napríklad nútené či detská práce. Vyžadujú totiž aj férové zárobky či možnosť kolektívneho vyjednanania. Medzi

¹⁷RusselSparkes, *SociallyResponsibleInvestment: A GlobalRevolution* (Chichester: JohnWiley and Sons, Ltd, 2002) s.177-180.

¹⁸ Princípy a ďalšie informácie sú dostupné na <http://www.unglobalcompact.org/>

takými štandardmi sú aj napríklad dočasné vyrovnávacie opatrenia, ktoré ako sa budem neskôr venovať sú dôležité práve pri úvahe pri začleňovaní rómskej menšiny.

Riziká nedodržiavania sociálnych aspektov SZI

Sociálne zodpovední investori môžu vyžadovať dodržiavanie takýchto kritérií od spoločností do ktorých investujú. Medzi nimi je dodržiavanie rovnosti príležitostí, nediskriminácia, podpora rôznorodosti či dokonca podpora zamestnávania osôb zo znevýhodnených skupín akými sú napríklad ženy, etnické menšiny či ľudia so zdravotným postihnutím. Niektoré štúdie pritom ukazujú, že takéto politiky majú pozitívny dopad na vznik rizika napríklad z dôvodu sexuálneho obťažovania, ktoré tiež môže výrazne poškodiť reputáciu spoločnosti. Príkladom je napríklad classaction (tzv. skupinová žaloba) proti WalMartza diskriminačné ohodnotenie 1,6 milióna nimi zamestnaných žien od roku 1998.¹⁹

Súčasťou ambície znižovať riziko pri nedodržiavaní pracovne právnych štandardov by malo byť aj dbanie o zdravie zamestnancov a bezpečnosť pri práci. To tiež môže priniesť spoločnostiam výrazné finančné riziká. Príkladom je pokuta BP vo výške viac ako 21 miliónov USD po incidente s rafinériou v Texase. Inštitucionálni investori čím ďalej viac filtrujú svoje investície cez ľudskoprávne štandardy. Dôvodom ako argumentuje Sparks je najmä, že zneužívanie ľudských práv, ktoré môže ohroziť ich reputáciu a teda aj hodnotu ich akcií. Napríklad už v roku 1999, Turnbullova správa o kontrole rizika korporácií uznala, že spoločnosti musia vziať do úvahy nielen finančný dopad, ale aj zdravie bezpečnosť, životné prostredie a reputáciu. Turnbullove odporúčania boli základom pre etický kódex Londýnskej burzy. Verejne obchodovateľné spoločnosti boli právne zodpovedné za dodržiavanie kontrolných mechanizmov a mali povinnosť ich uvádzať vo svojich výročných správach.²⁰

Ďalším príkladom bola spoločnosť Abercrombie and Fitch, ktorú žalovala skupina jej bývalých a súčasných afroamerických, ázijských, juhoamerických zamestnancov a zamestnankýň. Spoločnosť s nimi uzavrela mimosúdnu dohodu a súhlasila s tým, že zaplatí 50 miliónové odškodnenie. Spoločnosť sa v dohode zaviazala aj k tomu, že zlepší svoju

¹⁹Fung, Law a Yau, *supra* poznámka 6, s.93.

²⁰Sparkes, *supra* poznámka 17, s. 177.

praktiky v oblasti zamestnávania. Spoločnosť Coca-Colu stálo 192,5 miliónov USD žaloba iniciovaná skupinou afroamerických zamestnancov z dôvodu rasovej diskriminácie. Súčasťou urovnania bol záväzok prijať externých expertov poverených monitorovaním zamestnávateľských praktík spoločnosti.

Nedodržiavanie ľudských práv môže mať výrazné negatívne dôsledky na chod spoločnosti. Čas manažmentu pohlcuje súdny spor. Súdne spory so sebou prinášajú aj potrebu zmeny vnútorných poriadkov a zavádzanie nediskriminačných politík do praxe, čo je tiež náročné na čas a financie ako v spomínanom prípade spoločnosti CocaCola. Súdny spor tiež má dopad na reputáciu, najmä ak sa jedná o diskrimináciu etnických a rasových menšín, čo môže ovplyvňovať správanie sa zákazníkov, ktorí môžu dokonca tovar bojkotovať. Ďalšími nekomerčnými rizikami sú napríklad to, že tým že sa neusilujú podporovať diverzitu na pracovisku, môžu ohroziť prísun talentu práve z etnickej menšiny. Môžu byť tiež obmedzení v tom, že nebudú vedieť poskytovať služby tovarom odlišným zákazníkom. Etnicky homogénna skupina zamestnancov totiž ťažko pochopí očakávania a potreby rôznorodej skupiny zákazníkov.²¹

1.1.7 Dilemy pri dodržiavaní ľudsko-právnych štandardov

Napriek akej takej zhode o potrebe dodržiavania ľudsko-právnych štandardov, ich dodržiavanie nie je jednoduché. Napríklad v oblasti práv etnických menšín iniciatíva GlobalCompact uvádza niekoľko zásadných dilem práve pri implementácii ochrany pred diskrimináciou. Ako môže globálna nadnárodná spoločnosť a teda aj investor zabezpečiť, že všetci zamestnanci v spoločnosti vo všetkých svojich prevádzkach sú chránení pred diskrimináciou? Napriek tomu, že spoločnosti môžu mať vnútorné poriadky zabezpečujúce ochranu pred diskrimináciou, skutočná implementácia týchto štandardov nie je jednoduchá a dokonca môže priniesť aj negatívne dôsledky s ohľadom na lokálny kontext ak sa jedná o nepopulárne etnické menšiny.²²

Implementácia nediskriminačného prístupu je typicky komplikovanejšia v kontextoch kde je diskriminácia legálna. To značí, že samotné zákony krajiny sú diskriminačné či dokonca rasistické a favorizujú určité dominantné skupiny, ako bol v extrémnom prípade

²¹Informácie dostupné na web stránke GlobalCompact<http://human-rights.unglobalcompact.org/dilemmas/minorities/>

²² Pozri dilemu na web stránke GlobalCompact<http://human-rights.unglobalcompact.org/dilemmas/minorities/>

režim Apartheidu. Napríklad Turecko neuznáva existenciu žiadnej menšiny, napriek tomu, že podľa odhadov tvoria Kurdi v Turecku 18 percent. Dodržiavanie nediskriminácie je náročnejšie za predpokladu, že zamestnanci nemajú efektívny prístup k právnym nástrojom ochrany a ak je diskriminácia tolerovaná a ťažko zabezpečiť, že všetci a najmä lokálni zamestnanci dodržiavajú nediskriminačný prístup.

Nedostatok politickej ochoty je ďalší aspekt, ktorý výrazne komplikuje dodržiavanie nediskriminačného prístupu. Ak aj napriek formálnemu uznaniu princípu nediskriminácie v národných zákonoch, samotná vláda ignoruje porušovanie práv etnických menšín, ich diskrimináciu toleruje a nesnaží sa o elimináciu takýchto porušení. Príkladom je čínska vláda ktorá síce uznáva existenciu viacerých menšín ako napríklad Hui, Uighurs, Kazachov a dokonca formálne vyzýva na ich preferenčné zaobchádzanie vo vzdelávaní a zamestnanosti, ale v praxi sa neusiluje o implementáciu takýchto princípov. Súvisiacim problémom s nedostatkom politickej moci, je akceptovanie rozšírenej diskriminácie spoločnosťou.

Problémom, ktorý môže výrazne komplikovať nediskriminačný prístup je nedostatok kvalifikovaných zamestnancov medzi etnickými menšinami. V dôsledku diskriminácie vo vzdelávaní či širšieho problému sociálneho vylúčenia, príslušníci menšín nemajú dostatočné vzdelanie a kvalifikáciu na to, aby mohli byť prijímaní na pozície nadnárodnej korporácie, ktorá by sa čo i len v dobrej viere usilovala o podporu rovnosti v praxi.²³

1.1.8 Sociálne zodpovedné investovanie a svetová hospodárska kríza

Intuitívne sa možno domnievať, že svetová hospodárska kríza, ktorá začala v rokoch 2008-2009 mala a bude mať negatívny dopad na myšlienku sociálne zodpovedného investovania. Jednoducho povedané, investori, ktorí boli a sú finančnou krízou finančne poškodení, budú mať primárny záujem „prežiť“ a sústreďujú sa najmä na výnosy z investovania, nie sociálny či environmentálny vplyv na komunity. V prípade, ktorý je centrálnou témou tejto práce t.j. sociálne zodpovedné investovanie a začleňovanie rómskej menšiny, možno špekulovať, že významných investorov bude predovšetkým zaujímať nedrahá pracovná a kvalifikovaná sila, daňové a právne podmienky, ktoré sú na Slovensku, nie to, že či budú prijímať nejaké extra programy zabezpečujúce prístup na pracovné

²³Pozri dilemy na web stránke iniciatívy GlobalCompact <http://human-rights.unglobalcompact.org/dilemmas/minorities/>

pozície pre Rómov či dokonca ich preferenčné zaobchádzanie. Možno sa tak domnievať, že v čase finančnej krízy a hospodárskej recesie zostane apel na SZI nevypočutý.

Puaschunder z harvardského environmentálneho centra naopak uvádza, že finančná kríza a jej príčiny vytvorili bezprecedentné momentum pre rozvoj sociálne zodpovedného investovania, ktorý môže napomôcť pri budovaní dôvery vo finančné trhy. Puaschunder argumentuje, že klasické ekonomické teórie neregulovaných trhov práve naopak upozornili na dôležitosť sociálne zodpovedného investovania. Domnieva sa, že finančná kríza núti k hľadaniu nových možností ako začleniť environmentálny sociálny rozmer do investičných stratégií. Myslí si, že práve odhalenia o sociálne škodlivom konaní a finančnom podvádzaní v rámci veľkých korporácií, ktoré spustili finančnú krízu nútia investorov a zákazníkov k tomu aby dbali o SZI.²⁴ Po finančnom prepade v rokoch 2008/2009, práve SZI podľa jej názoru ponúka atraktívny a vplyvný model ako regulovať finančné sociálne správanie. Vo svojej štúdií sa zameriava skôr na potrebu multidisciplinárneho výskumu, ktorý by napomohol pri presadzovaní SZI ako na praktické opatrenia týkajúce sa stratégií SZI vo všeobecnosti. Argumentuje však, že zlepšenie sociálneho vedomia na finančných trhoch sľubuje pozitívny signál pre priemysel a môže priniesť aj pozitívny socioekonomickú zmenu. Podľa tohto scenára všetci investori musia akceptovať, že určitú stupeň sociálne zodpovedných príspevkov práve v reakcii na sociálne zodpovedné trhy.²⁵

Aj keď vzťah medzi SZI a finančnou krízou je komplexný a rozsah bakalárskej práce mi nedovoľuje sa mu dôkladne venovať, myslím si, že Puaschunder ponúka presvedčivý pohľad. Iná alternatíva ako vzbudiť dôveru vo finančné trhy a investičné fondy ako prostredníctvom hodnôt transparentnosti a sociálnej a environmentálnej zodpovednosti na stole nie sú. Preto sa domnievam, že ak aj v krátkodobom horizonte sa môže zdať snaha o presadzovanie myšlienky pre SZI pri začleňovaní Rómov iluzórna v dlhodobom horizonte bude atraktívna. Berúc do úvahy straty z vylúčenia Rómov, bude štát navyše nútený právne alebo eticky motivovať investorov k tomu, aby podporovali procesy začleňovania keďže spoločnosť si už nebude môcť dovoliť „dotovať vylúčenie“ závislosťami na sociálne podpore. Pred tým ako sa zameriam na návrhy stratégie ako by sme sa mohli priblížiť k tomuto cieľu, v krátkosti načrtnem problém sociálneho vylúčenia rómskych komunit v oblasti zamestnanosti.

²⁴Puaschunder, *supra* poznámka 5, s.20-21

²⁵*Ibid.* s.1-2.

2. Cieľ práce

Cieľom bakalárskej práce bolo charakterizovať sociálne zodpovedné investovanie a využiť zahraničné skúsenosti z tohto typu investovania pri riešení rómskej problematiky na Slovensku. Práca je rozdelená do štyroch kapitol. Prvá kapitola je zameraná na charakteristiku riešenej problematiky v SR a v zahraničí so zameraním na vymedzenie sociálne zodpovedného investovania, históriu tohto druhu investovania, vrátane dôvodov pre takéto investovanie a väzieb na súčasnú hospodársku krízu. V druhej kapitole je vymedzený cieľ práce, v ďalšej metodika práce a metódy skúmania. Záverečná kapitola sa zaoberá problémom sociálne zodpovedného investovania a riešenia rómskej problematiky v SR. Výsledkom spracovania bakalárskej práce sú závery z hľadiska sociálne zodpovedného investovania vo väzbe na riešenie rómskej problematiky na Slovensku.

3. Metodika práce a metody skúmania

Pri naplňaní cieľa práce sme využívali viaceré metódy skúmania a to najmä komparáciu, dedukciu a indukciu pri spracovaní danej problematiky. Zároveň sme využili analýzu pri spracovaní literatúry.

4. Výsledky práce

4.1 .Sociálne vylúčenie Rómov na trhu práce

Podľa oficiálnych výsledkov zo sčítania obyvateľov v roku 2011 sa na Slovensku prihlásili k rómskej národnosti 2 % obyvateľov.²⁶ Demografi, sociológovia rovnako ako rómski lídri sa domnievajú, že dáta zo sčítania zaostávajú za tzv. skutočným počtom Rómov, resp. počtom tých, ktorí sú za Rómov považovaní z dôvodov diskriminácie, intolerancie alebo asimilácie.²⁷ Podľa odhadov na Slovensku žije približne 8 percent Rómov (t.j. cca 430 000 ľudí), z toho sú asi dve tretiny v produktívnom veku.²⁸

Podľa autorov štúdie Straty z vylúčenia Rómov, „ veľká časť Rómov je závislá od sociálneho systému. Nízke vzdelanie a iná farba pleti majú za následok veľmi nízku zamestnanosť Rómov – len asi každý desiaty Róm v produktívnom veku pracuje – a chudobu, ktorá sa prenáša z generácie na generáciu. (...) Situácia Rómov sa zhoršuje. Nízke vzdelanie rodičov sa reprodukuje na vzdelanie detí. Pomerne veľká časť rómskych detí sa označuje ako mentálne zaostalá a ako taká sa umiestňuje do špeciálnych škôl, čím v dospelosti stráca šancu úspešne sa zúčastňovať na trhu práce. Pritom podiel rómskej populácie vrátane detí sa postupne zvyšuje, takže na jednej strane stúpajú náklady na sociálnu pomoc Rómom a na druhej strane stúpajú straty z nevyužitia ich potenciálu na trhu práce.“²⁹

Podľa Marcinčina a Marcinčinovej, autorov tejto štúdie, veľké vládne stratégie doposiaľ neprinesli v tejto oblasti výraznejší pozitívny posun. Podľa ich odhadov v rokoch 2006-2010, „asi dve tretiny Rómov rezignovali na hľadanie pracovného miesta. Miera zamestnanosti Rómov je 10 % (Nerómov asi 60%) a miera nezamestnanosti Rómov je asi 46% (Nerómov 10%).“³⁰ Podľa týchto autorov je vysoká nezamestnanosť Rómov najmä regionálnym problémom, keďže štvrtina slovenských okresov s najvyšším podielom

²⁶Pozri dáta dostupné na www.statistics.sk

²⁷ Pozri o dôvodoch nízkeho stupňa etnickej sebaidentifikácie v Boris Vaňo a Eva Haviarová, „Demografické trendy rómskej populácie“ v Michal Vašečka (ed.) Čačipenpal o Roma, Súhrnná správa o Rómoch na Slovensku (Bratislava: Inštitút pre verejné otázky 2002) s.475.

²⁸Marcinčin a Marcinčinová, *suprapoznámka* 4.

²⁹Ibid.s.3

³⁰Ibid. s.5

rómskej populácie má „nižšie šance na rozvoj“³¹. Dôsledkom je aj vysoká závislosť od sociálnych dávok. Autori predpokladajú, že asi 30 % poberateľov sociálnych dávok sú práve Rómovia. Podľa prepočtov autorov, ekonomické straty z vylúčenia Rómov sú ročne medzi 7% až 11% hrubého domáceho produktu.³²

V jednom z posledných a zrejme najdôkladnejších výskumoch zameraných na vylúčenie Rómov, ktorý realizoval Rozvojový program OSN v Bratislave v mesiacoch november a december 2010 na vzorke 246 obcí³³, 54,3 % skúmaných jednotlivcov sa identifikovalo ako nezamestnaných. Dáta sa približujú odhadom Marcinčina a Marcinčinovej. Zastúpenie pracujúcich, bez ohľadu na typ pracovnej aktivity predstavovali 9,9 %. To znamená, že subjektívne sa deklarovalo medzi ekonomicky aktívnu populáciu spolu 64,2 % skúmaného rómskeho súboru jednotlivcov vo veku nad 15 rokov. Medzi ekonomicky neaktívnym obyvateľstvom mali najväčší podiel osoby na materskej a rodičovskej dovolenke (10,9%) a starobní dôchodcovia (8,3%). V kategórii sa objavili ešte invalidní dôchodcovia (5,2%) a študujúce osoby (6,9 %).³⁴

Alarmujúce je, že napriek množstvu prijatých vládnych stratégií a programov deklarujúcich práve cieľ podpory zamestnanosti za obdobie skúmaných 5 rokov t.j. od 2005 -2010 došlo len k takým malým rozdielom, že je ťažké ich posudzovať „ako nejaký posun nádejným alebo nepriaznivým smerom“.³⁵ Ako autori konštatujú „vo vzťahu k sociálnym programom realizovaným za účelom podpory pracovnej inklúzie Rómov by o priaznivom dopade hovoril napríklad nárast podielu pracujúcich, zostáva ale otázne, či sa zvýšila aj kvalita zamestnania alebo vykonávanej práce; o požadovanom vývoji by napovedal aj mierny pokles nezamestnaných.“³⁶

Z dát UNDP ďalej vyplýva, že výrazné rozdiely v ekonomickej aktivite súvisia s bývaním. Bývanie v segregovaných obydliach, t.j. v rómskych osadách alebo rómskych mestských getách výrazne znižuje šance na zamestnanie. V segregovaných častiach bol výrazne nižší podiel pracujúcich (len okolo 7%), čo predstavuje takmer dva krát menej ako celkový podiel rómsku populáciu, žijúcu rozptýlene (13, 4%).³⁷ Šance nájsť si zamestnanie

³¹Ibid. s.3

³²Ibid. s. 4.

³³*Správa o životných podmienkach rómskych domácností na Slovensku 2010* (Bratislava: UNDP, 2012) (ďalej len *Správa UNDP*)

³⁴Ibid. s.129

³⁵Ibid.s.129

³⁶Ibid.s.128-129

³⁷Ibid. s.130

v segregovanom prostredí sú nižšie. Avšak podiel nezamestnaných Rómov žujúcich v segregovaných (56,6%), separovaných (53,3%) obydliach sa približuje pomeru nezamestnaných Rómov žujúcich rozptýlene 52,4%.³⁸

Výskum tiež potvrdil, že Rómovia majú výrazne nižšie šance uspieť na trhu práce ako Nerómovia, ktorí žijú v rovnakom geografickom prostredí. Podiel pracujúcich a nezamestnaných sa ukázal ako celkom obrátený. V prípade skúmanej rómskej vzorky bol podiel pracujúcich 9,9% , v prípade geograficky bližšej populácie tomu bolo 44,7%. V prípade nezamestnaných Rómov to bolo 54,3 %, u nerómskej populácie nezamestnanosť dosahovala 44,7%. Autori výskumu tak konštatovali, že „ napriek približne rovnakým podmienkam vo vonkajšom prostredí je výsledný spôsob zapojenia na trhu práce za porovnávaná súbory diametrálne odlišný.“³⁹

Výrazné rozdiely tiež boli aj u ekonomicky neaktívneho obyvateľstva, čo súvisí s demografickou štruktúrou rómskej populácie. V prípade Rómov bolo medzi nimi iba 8,3% poberateľov starobných dôchodkov pričom v prípade nerómskej vzorky tomu bolo 29,3%. Rozdiely boli v pomere jednotlivcov na materskej a rodičovskej dovolenke. V rómskej vzorke tvorili 10,9 % a všeobecnej populácií tomu bolo 3,7%.⁴⁰

Výskum tiež potvrdil dohady o tom, že v rámci rómskej komunity existujú výrazné rodové rozdiely. Podiel pracujúcich rómskych mužov bol dvakrát vyšší v porovnaní s rómskymi ženami. V prípade mužov sa ako pracujúcich identifikovalo 13,8 %, u žien to bolo 6,1%. Čo sa týka dát o nezamestnanosti, v rómskom súbore boli výraznejšie zastúpení rómski muži (muži 62,8 % s 45,9%). To súvisí s vyšším podielom žien na materskej alebo rodičovskej dovolenke (20,1 % žien a 1,5% mužov).⁴¹ Pri porovnaní so všeobecnou populáciou, autori konštatovali, že „napriek tomu, že rodové rozdiely z hľadiska ekonomického postavenia sú na slovenskom trhu práce všeobecné, v rómskom prostredí sa ešte umocňujú, a to aj v porovnaní so ženami z geograficky blízkeho prostredia. Navyše ich ďalšiemu prehĺbeniu prispieva i priestorová segregácia. V segregovanom prostredí sa rómske ženy takmer vôbec nedostávajú k pracovnej aktivite (podľa tohto výskumu na základe seba deklarácie ani 3 %), častejšie zostávajú v domácnosti alebo sú invalidné dôchodkyne. Okrem všeobecných faktorov tu môže pôsobiť aj silnejší vplyv kultúrnych

³⁸Ibid s.130

³⁹Ibid. S.132

⁴⁰Ibid.S. 132

⁴¹Ibid.S.134

noriami a očakávaní týkajúcich sa roly mužov a žien v rodine a v spoločnosti, v prípade zvýšeného výskytu invalidných dôchodkýň (vrátane nižšieho podielu starobných dôchodkýň) môžu údaje poukazovať na negatívnejšie dopady zlej kvality života v segregovaných osadách na zdravie rómskych žien z tohto prostredia.⁴²

Čo sa týka obsahu pracovnej činnosti, v porovnaní so všeobecnou populáciou, u Rómov prevláda tzv. iný typ pracovnej aktivity, to znamená dočasné a nestabilné práce. V rómskej populácii dosiahli 1,8 % a vo všeobecnej iba 0,5 %. Ide napríklad o náhodné brigády, sezónne práce, tzv. podzamestnanie, nútené živosti, ktoré nemajú základné piliere sociálnej ochrany.⁴³

Súčasne tiež výskum odkryl, že priestorová segregácia má dopad nielen na dostupnosť práce, ale aj dostupnosť tzv. štandardnej práce, čo v slovenských podmienkach predstavuje práca na plný úväzok. Pri Rómoch žijúcich segregovane, malo plný pracovný úväzok len 3,8 % z nich kde pri Rómoch žijúcich rozptýlene ich bolo cca 10,2 %.⁴⁴

K zaujímavým zisteniam dospel aj výskum aj ohľadom vzťahu zamestnanosti s dosiahnutým vzdelaním. Vo všeobecnosti platí téza, že vyššie vzdelanie výrazne zlepšuje šance na zamestnanie. To platilo aj v prípade rómskej populácie. Avšak s tým rozdielom, „že vzdelanie ako „výťah“ pre úspešné zaradenie na trhu práce pôsobí omnoho slabšie v prípade rómskej populácie než u všeobecnej z geografickej blízkosti“.⁴⁵ Dôvodmi vylúčenia z trhu práce nie sú len nedostatočné vzdelanie a nedostatočná kvalifikovaná sila ako sa mnohí autori domnievajú. Dôvody sú komplexnejšie a výrazne súvisia s diskrimináciou a segregáciou. Napríklad pri segregovaných komunitách je výrazne nižšia šanca nájsť si zamestnanie u mužov rovnako ako aj u žien. Šance nájsť si zamestnanie ovplyvňujú aj iné dôležité fakty ako sú rodové očakávania, ktoré znižujú šance na zaradenia sa do práce najmä rómskych žien, vzdelanie rodičov, gramotnosť a skúsenosť s prácou.⁴⁶

Autori výskumu na zvýšenie zamestnanosti ako prvé navrhujú zlepšiť prístup rómskej populácie na trh práce vytvorením podmienok pre nediskriminačný prístup na trh práce. Ako druhé odporúčania uvádzajú súvisiace opatrenie zvädzanie princípov dočasných

⁴²Ibid. s.138-139

⁴³Ibid s.139

⁴⁴Ibid s.139

⁴⁵Ibid s.146

⁴⁶Pozri súvislosti medzi podielom pracujúcej a nezamestnanej ekonomicky aktívnej rómskej populácie nad 15 rokov a vybranými faktormi vplyvu za jednotlivé podsúbory podľa typu bývania. Ibid. s.174

vyrovnávacích opatrení na podporu zamestnávania príslušníkov a príslušníčky marginalizovaných rómskych komunít. Ďalej navrhujú, aby v rámci verejných zákaziek pre mesta a obce realizovali formy čo najviac spojené s lokalitou a regiónom tak, aby pomáhali pri vytváraní pracovných miest pre príslušníkov a príslušníčky marginalizovaných rómskych komunít. Tieto mechanizmy, ak by boli správne nastavené, by mohli mať priaznivý efekt na zamestnávania a tvorbu pracovných miest pre príslušníkov a príslušníčky marginalizovaných rómskych komunít.⁴⁷ Ďalším odporúčaním bolo uplatňovanie dočasných vyrovnávacích opatrení pri zamestnávaní Rómov a Rómiiek z marginalizovaných rómskych komunít ako terénnych sociálnych pracovníkov a pracovníčok.⁴⁸

4.2 Možnosti SZI pri začleňovaní Rómov

4.2.1 Obmedzenia slovenského kontextu na podporu SZI pri začleňovaní Rómov

Súčasná platná vládna stratégia pre integráciu Rómov, ktorou je Revidovaný plán Dekády začleňovania rómskej populácie neobsahuje takéto inak tradičné odporúčania na zvyšovanie zamestnanosti etnických menšín.⁴⁹ Jedinou výnimkou je cieľ, ktorý smeruje k vytváraniu dočasných vyrovnávacích opatrení v rámci verejného obstarávania. Jeho implementácia, teda to k čomu sa vláda zaviazala, je naformulované len ako „preskúmanie“ možnosti t.j. „revízia zákona s prihliadnutím na sociálny aspekt“.⁵⁰ Ostatné opatrenia v časti zamestnanosti sa zameriavajú a poskytovanie poradenstva, vrátane komunitných centier a vyhodnocovanie doterajších politík. Nerátajú s programami dočasných vyrovnávacích opatrení, ktoré by mohol naštartovať práve súkromný sektor, a ktoré majú šancu stať sa trvalo udržateľných nástrojov zamestnanosti Rómov.

Obsah týchto opatrení naznačuje spoločne s výstupmi výsledkov UNDP, ktoré som uviedol vyššie to, čo OSN pri zavádzaní sociálne zodpovedného podnikania a investovania označovalo ako tzv. problémové aspekty kontextu.

⁴⁷ S.259

⁴⁸ Ibid.

⁴⁹ Revidovaný akčný plán je súčasťou stratégie pri integrácii Rómov, ktorú vláda schválila v januári 2012.

⁵⁰ Pozri cieľ 2.2. revidovaný akčný plán schválený v lete 2011 je dostupný na <http://www.romovia.vlada.gov.sk/data/files/8305.pdf>

Po prvé, je to rozšírená a široko akceptovaná diskriminácia Rómov. Rómovia sú často stereotypne spájaní s negatívnymi vlastnosťami ako je lenivosť a nedostatočné pracovné návyky. Výskumy vzťahu majority k Rómom poukazujú na vysoký stupeň sociálneho dištancu bez ohľadu na vek, vzdelanie, národnosť, pohlavie, politické preferencie či veľkosť sídla. Majorita vníma Rómov ako príťaž či dokonca ako niečo čo doslova parazituje na slovenskej spoločnosti.⁵¹ Na takéto vnímanie napokon reflektovali viaceré politické strany v marcových parlamentných voľbách, ktoré apelovali práve na potrebu znižovania sociálnych dávok a inej represie nasmerovanej proti „príživníkom v osadách“.⁵² V oblasti vzdelávania napríklad existencia oddelených segregovaných tried pre rómskych žiakov bola obhajovaná ako „opodstatnená“ zo strany dôležitých štátnych úradníkov.⁵³

Pri neformálnych rozhovoroch s odborníkmi v tejto téme som sa dozvedel, že je štandardné ak Rómovia dostanú pozvanie na pracovný pohovor, ale keď sa „osobne“ ukážu, zamestnávateľa ich práve na základe etnicity odmietnu a to aj keď spĺňajú predpoklady na zamestnanie. Niektorí Rómovia sa snažia využívať rôzne stratégie na to, aby sa zbavili nežiaducej etnickej nálepky, ktorú môže nepriamo signalizovať aj miesto trvalého bydliska. Napríklad obyvatelia Luníku IX v Košiciach sa snažia získať trvalý pobyt v u svojich príbuzných v iných častiach Košíc. Myslia si, že trvalý pobyt s adresou Luníka ako notorického rómskeho geta ich tiež znevýhodňuje pri hľadaní zamestnania.⁵⁴

Dá sa konštatovať, že diskriminácia Rómov na Slovensku je tolerovaná ako niečo absolútne opodstatnené. Práve táto tolerancia, ako skúsenosti OSN naznačujú, komplikujú dodržiavanie nediskriminácie pri spoločnostiach či investoroch, ktorí by sa pokúšali zavádzať princípy sociálne zodpovedného investovania. Ich dosah na kontrolu zamestnancov poverených prijímaním nie je absolútny. Rovnako ich možnosti ovplyvniť spôsoby prijímania do práce sa môžu stretnúť dokonca aj s ignoráciou či dokonca sabotovaním.

⁵¹Michal Vašečka, „Vzťah majority k Rómom“ v Michal Vašečka (ed.) Čačipenpal o Roma, Súhrnná správa o Rómoch na Slovensku (Bratislava: Inštitút pre verejné otázky 2002) s. 335.

⁵²Nielen programy Kotlebovej ľudovej strany či Slotovej SNS, ale aj program SDKÚ a SaS.

⁵³Pozri napr. blogy vtedajšieho štátneho tajomníka ministerstva školstva Jaroslava Ivanča, „Michalany ako precedens s nechcenými následkami“, dostupné na <http://ivanco.blog.sme.sk/c/286026/Michalany-ako-precedens-s-nechcenymi-nasledkami.html> a vtedajšej štátnej tajomníčky Ministerstva práce, sociálnych vecí a rodiny Lucie Nicholson, „Zákaz segregácie na Slovensku je smiešny“, dostupné na <http://aktualne.atlas.sk/komentare/lucia-nicholson/zakaz-segregacie-na-slovensku-je-smiesny/>

⁵⁴Rozhovor s Elenou Gallovou –Kriglerovou z Centra pre výskum etnicity a kultúry realizovaný v apríli 2012.

Druhým problémom je nízka vymožitelnosť práva na ochranu pre nediskrimináciu.⁵⁵ Obete diskriminácie majú často sťažený prístup k právnej moci, obávajú sa žalovať zamestnávateľov, ktorí môžu tieto informácie rozšíriť a ešte im sťažiť možnosti zamestnať sa. Rómovia často nemajú finančné a iné zdroje na to, aby podali žalobu proti diskriminácii a bránili sa súdnou cestou. Aj tento faktor sťažuje implementáciu SZI. Súvisí s predchádzajúcou dilemou. Podporuje akúsi beztretnosť pri zjavne diskriminačnom správaní.

Ďalšiu komplikáciu je nejasný právny status myšlienky dočasných vyrovnávacích opatrení. Ich právne zakotvenie v antidiskriminačnom zákone bolo v roku 2005 posúdené ako protiústavné. Aj napriek tomu, že existujú dohady o tom, že protiústavnosť bola vyslovená len v kontexte ustanovenia tým, že neobsahovalo požiadavku dočasnosti a dočasné vyrovnávacie opatrenia ako také protiústavné nie sú, štátna správa je neochotná podporovať ich prijímanie. Neexistuje pre ne ani konkrétny legislatívny rámec. Aj keď mimovládne organizácie argumentujú tým, že by sa bolo možné oprieť o medzinárodné ľudskoprávne dohovory ako napríklad Dohovor o odstránení všetkých foriem rasovej diskriminácie, štátna správa považuje tento nástroj za protiústavný.⁵⁶

Ďalším dôležitým faktorom je, že v dôsledku sociálneho vylúčenia a zlého prístupu k vzdelávaniu či preraďovaniu rómskych detí do špeciálneho školstva práve, členovia tejto menšiny často nedisponujú potrebným vzdelaním a kvalifikáciou. Tento fenomén súvisí s predchádzajúcimi sa je pochopiteľným dôsledkom historickej diskriminácie. Je ďalším faktorom, ktorý komplikuje presadzovanie myšlienky SZI keďže reálne môžu mať aj v dobrej viere konajúce podniky problémy s tým, aby nachádzali dostatočný počet kvalifikovaných pracovníkov z menšiny.

Všetky tieto naznačené faktory súvisia s tým, že na Slovensku neexistuje dostatočná politická vôľa, ktorá by podporovala nediskriminačný prístup či dokonca používanie dočasných vyrovnávacích opatrení, čo by výrazne napomohlo v tom, aby ich presadzovali aj veľkí investori.

⁵⁵ Rozhovor s Jankou Debrecéniovou z Občan, demokracia a zodpovednosť realizovaný v apríli 2012.

⁵⁶ Rozhovor Ibid.

4.2.2 Celkové vnímanie CSR na Slovensku

Výskum centra pre výskum etnicity a kultúry z 2007 naznačuje, že v podobnej oblasti sociálne zodpovedného podnikania,⁵⁷ podnikanie zaostáva. Pojem, či stratégia SZI sa na Slovensku, ešte viac menej nezačala formovať. Vláda, ani verejnosť z veľkej časti ani nevie na aké účely slúži sociálne zodpovedné podnikanie a teda ani neráta s tým, že by aj takáto stratégia mohla napomôcť pri začleňovaní menšín a to najmä Rómov. Politici tiež nejavia záujem o túto problematiku a ako aj v iných oblastiach iniciatíva spočíva najmä v práci mimovládnych organizácií.

Agentúra Cvek uskutočnila výskum, ktorý mal zistiť východiská o uplatnení spoločenský zodpovedného investovania na Slovensku. Výskum bol realizovaný v roku 2007 na základe projektu „Urýchlenie uplatňovania SZP v nových členských štátoch Európskej únie a kandidátskych krajinách ako nástroja pre harmonizáciu, konkurencieschopnosť a sociálnu kohéziu v Európskej únii“. Miško sem ešte popíšu kedy bol výskum realizovaný a na akej výskumnej vzorke

Podľa výskumu CVEKU:

1. Firma nepozná termín SZP a nijako sa v tomto smere neangažuje. Toto je prípad malých a stredne veľkých podnikov a niektorých veľkých štátnych firiem.
2. Firma pozná termín SZP, ale nepraktizuje ho. Ide väčšinou o rôzne regionálne pôsobiace firmy, najmä pokiaľ ide o regióny, ktorým je venovaná iba okrajová pozornosť.
3. Firma doposiaľ nepočula o SZP, ale v praxi sa v tejto oblasti značne angažuje.
4. Firma prehlasuje, že sa oblasti SZP venuje, v skutočnosti však ide o filantropiu alebo charitu, prípadne venovanie 2% z dane v prospech vybratej mimovládnej organizácie (firma buď iniciovala jej vznik, vytvorila ju alebo ju dokonca riadi).
5. Firma tvrdí, že pôsobí v oblasti SZP a jej aktivity naozaj spadajú pod SZP v jeho najširšom ponímaní.⁵⁸

⁵⁷ Neexistuje čo sa týka SZI, používam dostupné zdroje a informácie z oblasti sociálne zodpovedného podnikania, ktoré sú čiastočne relevantné aj pre SZI

⁵⁸ Kriglerová, E.G., Kerestešová, Z., Kollár, M., Vašečka, M., Východisková štúdia o uplatňovaní spoločensky zodpovedného podnikania na Slovensku, 2007. s.42

Z prieskumu CVEku, vyplynulo tiež :

- 1.Štát a jeho inštitúcie nezohrávajú dôležitú rolu pri zvyšovaní povedomia o SZP. Štátne dokumenty neuvádza pojem SZP v žiadnom zo svojich dokumentov a nevytvoril vo svojej administratívnej funkcii zodpovedné za SZP.
- 2.Podobne ako vláda aj médiá majú obmedzenú kapacitu pri zavádzaní a podpore SZP. Jedným z dôvodov je, že nemajú partnerov a tí, ktorí by mohli podporovať reportovanie o SZP, spochybňujú oprávnenosť médií angažovať sa v tejto oblasti.
3. Odbory na Slovensku nie sú dostatočne aktívne a to nielen pokiaľ ide o zavádzanie SZP. K ich negatívnemu obrazu prispieva aj ich politická angažovanosť, v dôsledku čoho s odbormi nie sú ochotné spolupracovať firmy ani zainteresované subjekty.
- 4.Slovenské vysokoškolské inštitúcie majú v súčasnosti výrazne obmedzenú schopnosť implementácie SZP. Podľa zástupcu Univerzity Komenského jediný spôsob ako môže vysoké školstvo podporiť rozvoj SZP je výchova študentov. Zaradenie témy SZP do osnov nie je natoľko iniciované vysokoškolskými pracovníkmi, ale pracovníkmi mimovládnych organizácií.⁵⁹

Ako naznačil výskum CVEKu, presadzovanie myšlienky sociálne zodpovedného podnikania alebo investovania je to náročnejšie, že neexistujú pre takýto druh podnikania štátna podpora a základné pochopenie medzi podnikateľmi.

4.2.3 SZI rómska problematika v SR

V úvodných kapitolách sme poukázali na koncepciu SZI, ktorá berie do úvahy sociálny dopad. Naznačil sme, že existujú nielen morálne, ale aj ekonomické dôvody prečo by investori vo všeobecnosti mali zohľadňovať dopad na základné ľudské práva. Poukázali sme tiež na argument, že práve ekonomická kríza bola mimoriadnym momentom na to, aby SZI slúžilo ako spôsob vrátenia dôvery vo finančné trhy. Súčasťou časťou sociálneho aspektu SZI sú práve aktivity týkajúce sa začleňovania diskriminovaných menšín. V druhej časti bakalárskej práce sme sa venovali téme Rómskej menšiny na Slovensku. Na základe dát z výskumu UNDP sme poukázali na priepastné rozdiely v zamestnanosti medzi Rómami a Nerómami, ktoré výrazne prispievajú k sociálnemu vylučovaniu a začarovanému kruhu chudoby tejto menšiny. Okrem toho, že diskriminácia a extrémna

⁵⁹ Kriglerová, E.G., Kerestešová, Z., Kollár, M., Vašečka, M., Východisková štúdia o uplatňovaní spoločensky zodpovedného podnikania na Slovensku, 2007. s.44- 45

chudoba v rómskych osadách sú nehumánne a porušujú základné ľudské práva, Slovensko každoročne „ platí“ podľa odhadov 7% až 11% hrubého domáceho produktu za to, že udržujú Rómov v kruhu vylúčenia. Z odporúčaní odborníkov UNDP vplynulo, že na preklopenie vylúčenia v oblasti zamestnanosti je dôležité prijímať opatrenia na zabezpečenie princípu nediskriminácie a tzv. dočasných vyrovnávacích opatrení. Myšlienka dočasných vyrovnávacích opatrení spočíva vo vytváraní rovnejšej štartovacej čiary pre znevýhodnené menšiny napríklad preferenčným zaobchádzaním pri prijímaní do práce či špeciálnymi školeniami cieľenými práve na takéto skupiny.

Na Slovensku však tento koncept nemá politickú a teda ani legislatívnu podporu. Spoločne so skutočnosťou že aj myšlienka SZP je na Slovensku len vo svojich počiatkoch, musím vyhodnotiť, že takýto stav rozhodne nie je ideálom pre zavádzanie SZI na Slovensku.

V praxi sa objavili ojedinelé príklady SZP v kontexte Rómov. Najznámejším z nich bol program rovnosť príležitostí US Steel Košice, s.r.o. na podporu zamestnanosti obyvateľov obce Veľká Ida a dvoch košických mestských častí Šaca a Luník IX. Program vznikol v roku 2002 v spolupráci s kňazom pôsobiacim v Šaci. Podľa informácií spoločnosti program pomohol vytvoriť viac ako 150 pracovných miest pre Rómov. Podľa informácií na US Steel Košice „ vďaka projektu Rómovia získavajú pracovné návyky, majú pravidelný príjem, ktorý im umožňuje sa starať o rodinu“.⁶⁰ Zamestnanci sú vyberaní na základe osobného poznania s pomocou starostu a komunitných pracovníkov, ktorí ich poznajú a vyberajú „tých, ktorí chcú pracovať a zmeniť svoj spôsob života, podporujú vzdelanie svojich detí i sami majú záujem na zvýšení kvalifikácie.“⁶¹ Súčasťou projektu, ktorý je spoločnosťou prezentovaný ako komplexný je práca s deťmi a podpora predškolských zariadení. Podľa dostupných informácií súčasťou je aj kontrola dochádzky detí. Prácu dostanú len tí, ktorých deti v škole výraznejšie nevyneškávajú.⁶²

Obraz tohto projektu na základe informácií od výskumníkov v tejto oblasti nie je natoľko optimistický. Podľa ich informácií, ktoré som však nevedel overiť, to boli práve rómski zamestnanci, ktorí boli prepúšťaní ako prví v dôsledku ekonomickej krízy. Súčasne

⁶⁰ US Steel <http://www.usske.sk/citizenship/rom-s.htm>

⁶¹ Ibid.

⁶² Pozri Lea Krčmáriková, *Pomocť Rómom sa dá aj bez dotácií*, etrend, 22.04.2008, dostupné online <http://ekonomika.etrend.sk/ekonomika-slovensko/pomocť-romom-sa-da-aj-bez-dotacii.html>

poukázali na zainteresovanosť mesta, ktoré výrazne prispieva respektíve pokrýva sociálne odvody práve za týchto pracovníkov.⁶³

Keďže na dôkladné vyhodnotenie projektu US Steel nie sú dostupné dostatočné nezávislé informácie, obmedzíme sa iba na konštatovanie, že zrejme by celkovému prístupu pomohlo aktívnejšia podpora zo strany štátu. Tou nemyslíme dotácie, ktoré v kontexte Slovenska často skončia v tých nesprávnych vreckách, ale jednoznačnú politickú podporu sociálne zodpovedného investovania a podnikania najmä s ohľadom na začleňovanie Rómov na trhu práce. Súčasťou by mala byť deklarácia politickej vôle a následné zákonné vymedzenie dočasných vyrovnávacích opatrení, ktoré by zjednodušili ich zavádzanie práve súkromným sektorom.

Otázkou však stále je prečo by mal mať podnikateľský sektor záujem na začleňovaní Rómov. Podľa štúdie rozvojového programu OSN existujú nasledujúce dôvody prečo by sa mal aj podnikateľský vrátane investičného sektora zaoberať problémom nezamestnanosti Rómov:

1. Nevyužívania a strata produktivity – ľudský kapitál je základným inputom v produkcii všetkých spoločností. Záujem o stredo a východoeurópske trhy v porovnaní so Západnou Európou spočíval najmä v relatívne nízkej cene práce a vysokej produktivite. Zvyšujúca sa konkurencia v Ázii a najmä v rozvíjajúcich sa trhoch v Indii a v Číne poukazuje na to, že spoločnosti sú nútené pozornejšie prihliadať na to s kým môžu konkurovať v globalizovanom svete. Z tohto uhla pohľadu nezamestnanosť Rómov je strata ľudských zdrojov a produktivity pre spoločnosť.
2. Obmedzená spotreba – existencia nízko príjmových rómskych komunít znižuje predaj spoločností a profity firiem. Bránia tiež rozvoju nových drahších produktov, ktoré by si mohli nájsť odbyt aj v nezanedbateľnom podiele rómskych konzumentov.

⁶³ Rozhovor z Jurajom Buzalkom z Ústavu sociálnej antropológie Fakulty sociálnych a ekonomických vied UK

3. Investičná neistota – spoločnosti nie sú imúnne voči sociálnym nepokojom a konfliktom. extrémna chudoba a zvyšovanie interetnického napätia môže k takýmto nepokojom viesť. To sa môže prejavíť aj v obratoch a ziskoch súkromných spoločností a investorov.

4. Riziko z ohrozenia reputácie- ak spoločnosti nespĺňajú smernice EÚ (napríklad tie o zákaze diskriminácie) môže to ohroziť reputáciu firiem, hrozia im súdne žaloby, ktoré môžu mať na nich výrazný finančný dopad.

Podľa výsledkov tejto štúdie, spoločnosti potrebujú podporu štátu a širšej komunity pri presadzovaní sociálne zodpovedného správania. Príkladom sú inovatívne partnerstvá, ktoré spájajú zamestnanosť so vzdelávacími a komunitnými zariadeniami, ktoré napomôžu pri vytváraní kvalifikovanej sily.⁶⁴

Kľúčovou otázkou je však akú majú tieto dôvody relevanciu pre jednotlivých podnikateľov. Z krátkodobého hľadiska môže byť totiž cena za začleňovanie Rómov vyššia ako napríklad riziko vzniku konfliktov či neexistencia trhu čo napríklad pri segmente, ktorý je založený najmä na exporte ako napríklad automobilovom nemusí byť natoľko zaujímavé. Argumenty, ktoré poskytla štúdia UNDP apelujú najmä na kolektívny záujem investorov, pričom náklady nemusia byť medzi nich rovnomerne rozložené.

Myslím si, že práve z týchto dôvodov je dôležité, aby zmenu podporili štátne inštitúcie a politici. Žiaľ, tu sa tiež dostávame do slepej uličky vzhľadom na stupeň sociálneho dištancu a nepopularity akýchkoľvek krokov, ktoré by mali pomôcť Rómom. Berúc do úvahy štvorročný volebný cyklus, politici, ktorí by takéto témy tlačili môžu ich spájať so stratou voličov. Nádej môže predstavovať iniciatíva EÚ ako napríklad aktivita Európskeho hospodárskeho a sociálneho výboru EÚ (poradný orgán EÚ) nastavovaním pravidiel, okrem iného pre čerpanie zdrojov zo štrukturálnych fondov môže v týchto procesoch výrazne napomôcť. Napokon ukazuje sa, že práve v oblasti začleňovania Rómov sa čím ďalej viac angažuje. Schodnou cestou sa preto môže javiť práve iniciatíva súkromných investorov a EÚ prípade nadviazať na existujúcu aktivitu OSN v tejto oblasti.

⁶⁴*Employing the Roma: Insights from Business* (Bratislava: UNDP, 2005).

Záver

Podnikatelia, nie vlády sú hlavnou riadiacou silou zamestnanosti. Myslíme si, že musíme využiť práve silu investičného a podnikateľského sektora pri začleňovaní Rómov. Bakalárska práca sa zaoberala témou sociálne zodpovedného investovania a načrtla možnosti tohto prístupu pri začleňovaní Rómov. Myšlienkou SZI je zohľadnenie sociálnych a environmentálnych aspektov pri investičných stratégiách. Potupne tento prístup pokročil od negatívneho filtrovanie ohľadom takých „neduhov“ ako sú zbrane, tabak či detská práca smerom k viac proaktívnemu prístupu vyžadovania štandardov či dokonca vytvárania investičných fondov zameraných na podporu začleňovania historicky znevýhodnených skupín. Literatúra v tejto oblasti pritom uvádza nielen morálne, ale aj ekonomické dôvody, pre ktoré sa oplatí byť sociálne zodpovedným. Riziko nebyť zodpovedným môže byť výrazné. Potvrdzujú to drahé súdne spory proti nadnárodným korporáciám.

V kontexte začleňovania rómskej menšiny, ktorej vylúčenie možno považovať za jednu z najväčších výziev moderného Slovenska, by mimoriadne pomohlo keby to bol práve súkromný sektor, ktorý podporí zamestnanosť Rómov dodržiavaním nediskriminačného prístupu či prijímaním dočasných vyrovnávacích opatrení. Avšak pri tejto stratégii, sme identifikovali kontextuálne podmienky, ktoré mimoriadne komplikujú SZI v tejto oblasti na Slovensku: sú nimi legitimita a tolerancia diskriminácie, politická neochota riešiť tému spoločne s nevymedzením jasného právneho rámca pre prijímanie dočasných vyrovnávacích opatrení, ktoré vplyvajú na nedostatočne vzdelanú a kvalifikovanú pracovnú silu Rómov. Tieto faktory sú reálnymi prekážkami, ktoré sťažujú prijímanie SZI na Slovensku. Je potrebné si uvedomiť, že okrem humanitného a ľudskoprávneho rozmeru, ktorý má situácia rómskej menšiny na Slovensku a teda aj takýchto dôvodov na zmenu, sú tu aj ekonomické argumenty. Ekonomické straty z vylúčenia sú obrovské a preto by sa vláda mala v tejto oblasti správať aktívnejšie. Reálne však procesy má podľa nášho názoru najväčšiu šancu podporiť EÚ prostredníctvom štrukturálnych fondov a vytvoriť iniciatívu na presadzovanie SZI so súkromnými investormi a takýmto spôsobom ovplyvňovať aj tento koncept v členských štátoch akým je Slovensko.

V práci argumentujeme, že presadzovanie SZI s cieľom podporiť začleňovanie Rómov na trhu práce je z viacerých dôvodov súvisiacich s podmienkami na Slovensku problematické. Ponúkame však alternatívu ako poskytnúť trvalo udržateľnú zamestnanosť

takej znevýhodnenej skupine ako sú Rómovia na Slovensku. Takéto úsilie by mal podporiť nielen štát, ale aj ďalší aktéri, ktorý majú dosah na tento segment a to najmä EÚ.

Zoznam použitej literatúry

1. Marcinčin, A., Marcinčinová, Ľ.: *Straty z vylúčenia Rómov: Kľúčom k integrácii je rešpektovanie inakosti* (Bratislava: Nadácia Otvorenej spoločnosti, 2010)
2. Julia M. Puauschunder, *On the Emergence, Current State and Future Perspectives of Socially Responsible Investment* (2011)
3. Hung-GazFung, Sheryl A. Law a Jot Yau, *Socially Responsible Investment in a Global Environment* (Cheltenham, UK a Northampton, MA: Edward Elgar, 2010)
4. Masters, M.F. 1997. *Unions at the Crossroads: Strategic membership, Financial and Political Perspectives.* (Westport, Connecticut, 1997) ISBN 1-56720-129-6
5. Jernej Letnar Černič, „Corporate Responsibility for Human Rights: A Critical Analysis of the OECD Guidelines for Multinational Enterprises“ (2008) *Hanse Law Review*, Vol4 No.1
6. Russel Sparkes, *Socially Responsible Investment: A Global Revolution* (Chichester: John Wiley and Sons, Ltd, 2002)
7. Vaňo, B., Haviarová, E.: „Demografické trendy rómskej populácie“ v Michal Vašečka (ed.) *Čačipenpal o Roma, Súhrnná správa o Rómoch na Slovensku* (Bratislava: Inštitút pre verejné otázky 2002)
8. Vašečka, M. „Vzťah majority k Rómom“ v Michal Vašečka (ed.) *Čačipenpal o Roma, Súhrnná správa o Rómoch na Slovensku* (Bratislava: Inštitút pre verejné otázky 2002)
9. *Employing the Roma: Insights from Business* (Bratislava: UNDP, 2005)
10. Kriglerová, E.G., Kerestešová, Z., Kollár, M., Vašečka, M., *Východisková štúdia o uplatňovaní spoločensky zodpovedného podnikania na Slovensku, 2007.*, ISBN: 978-92-9504-275-9
11. <http://www.unpri.org/principles/>
12. <http://www.sme.sk/c/3874061/udajnu-vystavbu-skladky-v-pezinku-rozoberal-parlament.html>
13. http://www.osf.sk/kniznica_a_open_gallery/publikacie/2010/straty_z_vylucenia_romov_ekonomicka_studia/

14. http://www.wcfia.harvard.edu/sites/default/files/Puaschunder_Emergence_Current_State_Future_SRI_2011_7.pdf
15. <http://www.the-ethical-partnership.co.uk/historyofethicalinvestment.html>
16. <http://www.greenamerica.org/PDF/CAQ61.pdf>
17. <http://www.unpri.org/>
18. <http://www.hrw.org/node/62409/section/4>
19. <http://www.unglobalcompact.org/>
20. <http://human-rights.unglobalcompact.org/dilemmas/minorities/>
21. www.statistics.sk
22. <http://www.romovia.vlada.gov.sk/data/files/8305.pdf>
23. <http://ivanco.blog.sme.sk/c/286026/Michalany-ako-precedens-s-nechcenymi-nasledkami.html>
24. <http://aktualne.atlas.sk/komentare/lucia-nicholson/zakaz-segregacie-na-slovensku-je-smiesny/>
25. <http://www.usske.sk/citizenship/rom-s.htm>
26. <http://ekonomika.etrend.sk/ekonomika-slovensko/pomoc-romom-sa-da-aj-bez-dotacii.html>